

Keeleuuendus

Aegkiri õigekeelsuse ja keeleuuenduse edendamiseks.

—≡ SISU: ≡—

- Joh. Aavik . . . Eesti verb, selle liigid ja õigekeelsus.
A. Miller . . . Harjutusylesande lahendus.
Joh. Aavik . . . Mitte „teater“, vaid „teaater.“
„ . . . Mitte „politiline“, vaid „poliitiline.“
„ . . . Kas „meetod“ või „metood“?
„ . . . „võimata“-viga.
M. Kindlam . . . Mitte „Hans“, vaid „Hanss.“

Ilmub S. Y. G. KEELELISE RINGI väljaandel.
Vastutav toimetaja JOH. AAVIK.

Aegkiri „KEELEUENDUS“

ilmub Saaremaa Yhisgymnaasiumi
Keelelise Ringi väljaandel,

„KEELEUENDUSE“ ilmunud numbrite sisud:

№ 1. (a. 1925). Joh. Aavik — Keelelised vastuoksused. M. Tooms — Prolatiiv. Joh. Aavik — Arvustavaid märkusi E. K. S. Õigekeelsuse sõnaraamatu kohta. M. Tooms — Allatiivi -le ja -lle. M. Meiusi — „Sulepää, sulehoidja, sulepidaja“ jne. Joh. Aavik — „Kohatu.“ Joh. Aavik — Uute juursõnade loomise asjus. — Märkus toimetuse poolt.

№ 2. (a. 1925). Joh. Aavik — Keeleuenduse seisukord ja tuleviku-väljavaated. M. Tooms — Prolatiiv (lõpp). J. Perens — -likkude, -likke, -like. K. O. Juht — Keeleuendus ja noorus. Joh. Aavik — Uus väga tarviline vorm: mineviku gerundiiv. Joh. Aavik — Keelelisi arvustusi. Kaks uuemat luuletuskogu. Joh. Aavik. Uus verbivorm -maks. Joh. Aavik. — Uusi keelelisi vastuoksusi. Fr. Toomus — „kommuuna“ — „kommuun.“ A. Miller „eksame“ Joh. Aavik — Keeleuenduse mälestusaforismid. Joh. Aavik Aruanne sõnade loomisest. Joh. Aavik — Märkusi ja õiendusi.

№ 3 4 (a. 1925). Joh. Aavikult: Keele rahvuskultuuriline tähtsus Deklinatsiooni liigid. — Y kysimus. — Kimp uusi sõnu. — Halvad sõnad. — Väärasti tarvitet uendused. — Võõrsõnade kuju. — Kampmanni kirjanduslugude arvustus — „aga, ent, kuid, vaid“ — Uusi keelelisi vastuoksusi — Väiksemaid õigekeelsulikke märkusi.

№ 1–2 (a. 192). Joh. Aavik — Mitmuse partitiiv ja i- mitmus. A. Miller — „pikk — pitk.“ V. Piik — röömutama — röömutsema.“ V. Piik — „tähelpanu — tähelepanu.“ A. Miller „kolmandama — võimatud.“ A. Miller — „kaduma minema.“

№ 4 (a. 1926) ilmub oktoobris a. 1926, sisaldab muu seas Joh. Aavikult artikli „Sõnade kord.“

HINNAD:

№ 1 ja 2 (1925) — à 25 mk. (noorsoo-organisatsioonile ja õpilasile otsekohe toimetusest 15 mk.)

№ 3–4 (1925) — 45 mk. (noorsoo- ja õpil. 30 mk.)

№ 1–2 (1926) — 40 mk. (noorsoo- ja õpil. 30 mk.)

№ 3 (1926) — 30 mk. (noorsoo- ja õpil. 20 mk.)

Aastakäik 1925 — 80 mk.: a. 1926 (suurendet kujul) — 100 mk.

Toimetuse adress: Kuresaar - Gymnaasium, „Keeleuendus.“

Eesti verb.

Selle liigid ja õigekeelsus.

„Eesti verb“ moodustab tarvilise paariku kirjutusele „Deklinatsiooni liigid“. Yldiselt on eesti konjugatsioon märksa lihtsam ja kergem kui deklinatsioon, mispärast võimalik esitada selle liigid ja kogu selle õigekeelsus võrdlemisi lühikeses kirjutuses.

Eeldetakse samad eelteadmised: välted, astmed (ehk pained), tyvelõppvokaalid, päaleselle verbivormide ja nende nimetuste tundmine, mis võib omandada igast kooligrammatikast. Ainult niipalju tähendetagu, et mõnede vähem kohaste eestikeeliste nimetuste asemel tarvitatakse siin ladinakeelseid: da-infinitiiv (lugeda), ma-infinitiiv (lugema) gerundiiv (lugedes), nud-partitsiip (lugenud).

Tähtis on iga verbi liigi äratundmine ja aramääramine, alles siis on võimalik selge ylevaade ja teadlik arusaamine ja orienteerumine.

Samuti kui deklinatsiooni liigi, nii sünnib ka verbi liigi aramääramine ainult kahe vormi abil: 1) oleviku esimene isik ainsuses (saan, kõnnin jne.), 2) da-infinitiiv (saada, kõndida jne.). Muud põhivormid, mille järele muud vormid võib moodustada, on: 3) tehtavik mineviku partitsiibi kujul (saadud, kõnnitud jne.); 4) minevik (sain, kõndisin jne.); 5) ma-infinitiiv. Viimasest kahest tuleb mõnest verbist veel lisaks anda -akse (tuuakse, tullakse) ja 3-as isik (tappis, laulis). Päaleselle on tabelis antud veel nud-partitsiip, kuigi see harilikult on moodustetav da-infinitiivi järele (kõndida — kõndinud, rännata — rännanud.)

Märk * vormi ees tähendab uuenduslikku vormi; pt (poetiline) — luuletuskeele vorm, > uuema vormi kujunemine vanemast; ■ tugev aste (kõndida, rännata) = nõrk aste (kõnnin, rännata).

Oleviku (kõnnin) järele moodustuvad: eitav olevik (ei kõnni), käskkõne ainsus (kõnni), tingkõne (kõnniksin). da-infinitiivi järele: gerundiiv (kõndida — kõndides), nud-partitsiip (kõndinud), käskkõne mitmuses ja soovkõne (kõndige, kõndigu, kõndigem).

tehtaviku järele muud tehtaviku vormid: tapetakse, tapeta, tapeti, tapetaks, tapetagu, tapetama, tapetav.

ma-infinitiivi järele v-partitsiip: kõndima — kõndiv.

Mõnedel verbidel on mõne tehtaviku ja käskkõne vormi tuletamine erandlik, nagu järelseletusis esitetakse.

Konjugatsiooni liikide

Liik	Tundemärgid	Olevik	da-infinitiv	nud-partitsiip
I	yhesilbilised a) pikk vokaal b) diftong või ii või yy	a) saan, toon b) käin viin, myyn	saada tuua käia erand -da: saada	n(u)d
II painuv	Olevik nõrk da-infinit. tugev a) I-vätelised aa) I-v. painumata b) III-vätelised (infinitiivis)	a) vean aa) palun erinähtus: tulen esitelen b) kõnnin tapan laulan kuulen	vedada paluda tulla esitella (-a) kõndida tappa laulda kuulda	vedanud tulnud esitel- nud kõndinud tapnud laulnud kuulnud
III painuv	Olevik tugev (III välde) da -infinit. nõrk (II või I v.) a) -an b) -len bb) -len 3 silpi I v. painumata	a) rändan b) võitlen bb) kõnelen	a) -ta rännata võidelda -lda kõnelda	a) rännanud b) võidelnud bb) kõnelnud
IV mata	Olevik 2 silpi III välde -da infinitiiv ka III välde	kõrben murdun	-da	-n(u)d
V painu-	tuletuslikud verbid -tsen -sen -nen -tan, -dan -tun, -tun olevik enamasti 3-silbiline	valitsen kärisen põgenen kirjutan avaldun	-da	-n(u)d

tabel.

Tehtavik	Minevik	ma- infinitiiv
-akse nõrk -du d tugev * saajakse saadud tuuakse käiakse käidud	a)-in: sain b)-sin: käisin	saama käima
ــ vectud tullakse tulnud esitellakse -ldud kõnnitud tapetud (v. 27-b) lauldud kuuldud	ــ vedasin palusin -sin tulin esitelin (-in) kõndisin tapsin laulsin kuulsin	ــ vedama tulema esit(e)lema kõndima tapma laulma kuulma
ــ rännatud võideldud kõneldud	ــ -sin rändasin võitlesin -tlin kõnelesin -lin	ــ rändama võitlema kõnelema
ــ kõrvetakse (kõrbetakse ?) murrutakse (murdutakse ?)	}-sin	}-ma
-tsetud *-tset -setud j. n. e. -netud -tatud, *tet -tutud -dutud	-sin (-in)	}-ma

Valgustetagu neid liike ja alaliike suurema näidete hulgaga (pääle nende, mis on juba tabelis).

- 10 I liik (yhesilbilised): jooma, looma, pooma, keema (kila, kiikse, keesin), võima (võia, võiakse), täima.
- 11 II liik: a) painuvad I-vältelised) sadama, pidama, küdema (köeb), nägema, lugema, *nägima* (näin), kaduma, kuduma (kujun ehk koon) jne.

aa) (painumata I-vältelised) kysima, sõdima, valima, tasuma, ujuma jne. — olema, minema puren, (purra v. 82), kiigutelema (-tella), mõtiskelema jne.

- 12 b) (painuvad III-vältelised)-ija u-tyved: ehtima, käskima (käsin), kerkima (kergin), kyyndima (kyynin), leppima, määgima (mäen), syttima (sytin), tekkima (tekib) — kukkuma (kukun), sattuma (satun), rippuma (ripun), uppuma (upun), vanduma: — a-tyved: andma, talitma, lootma, tootma, veetma, väitma [väidan], sööstma, veenma (veenan), möönma (möönan) jne.; kasvama, kylvama (kylvada); keelma, neelma, käänama, väänama, keerma, pöörma: e-tyved: tundma, laskma (inf. *lasta* e. *laske*, minevik *lasksin* e. *lasin*), lõpma (lõpen), tõusma; pääsma, häisma, veerma.

- 13 III liik: a) kaeban (kaevata), kõlban (kõlvata), tõmban, moondan (moonata), muigan (mujata), oigan (oiata), viskan (visata), kohtan (kohata), põlgan (põlata), salgan (salata); hakkas, hyppan, näitan, ootan, vaatan (-data); keelama, käänama, keerama, pöörama, kylvama (kylvata) jne.

- 14 b) looklen, (loogelda), riidlen, kisklen (kiselda), laisklen, keerlen (keereida), kahtlen, karglen (karelda), liuglen (liuelda), noorsklen (noorselda), ytlen (*ütelda* e. *öelda*), mõtlen (*mõtelda* e. *möelda*) jne.

- 15 bb) kõhelen (kõhelda), kogelen, nägelen, logelen, tõrelen, vedelen jne.

- 16 IV liik: katken, julgen, ilgen, lõhken, nõrken, meeldin, poegin, jahtun, juhtun, joozun, andun, haudun, muutun, tundun, lahkun, kohkun, tardun jne.: siblin jne.

- 17 V liik: igatsen, helisen, hapnen, — jaatan, eitan, toetan, teatan, teotan, paitan, ehitän, kasvatan, liigutan, vannutan, edendan, ähvardan, kohustun (yldse -tan, -dan, -tun ja -dun sõnad).

- 18 Kõige keerulisem ja raskem on II liik. Selle väliseks tundemärgiks on, et olevikul on 2 silpi ja I või II välde (sajab, tahan, annan); kui da-infinitiivis on ka I välde (sada, siis on II-a liik, kui da-infinitiiv on III välde (tahta, anda), on II b. Ainult mõned II-a verbid on vahekonsonandi kadu tõttu olevikus I-silbilised, (lugeda — loen, teema — teen jne) II-aa liiki kuuluvad ka -telema ja -skelema lõpulised frekventatiivid, sest need peavad täpselt nii muutuma kui „tulema“.

- 18-a IV liik on kergesti äratuntav sellest, et olevik on 2 silpi ja kolmas välde (jahtun) ja da-infinitiiv ka kolmas välde (seega painumatu). Neljandasse liiki võiks lugeda ka niisugused sõnad kui „siblin, sobrin“ (II välde), mille infiniitiv on ka teises vältes (sibliida, sobrida). Neljandasse

liiki kuuluvad kõik 2-silbilised uma-refleksiivid (anduma, murduma, pöörduma).

Yhtlus deklinatsiooniga. — Konjugatsiooniliikides valitseb imekspandav yhtlus deklinatsiooniliikidega: siingi I liik yhesilbilised (saan), II ja III painuvad ja nimelt teineteisele vastupidi (II kõnnin — kõndida, III rändan — rännata), muud liigid painumatamad. 19

Ajalooline grammatika. — II ja III-da liigi astmevahelduslikkus ja vastupidisus johtub (tuleb) samast põhjusest kui deklinatsiooniski: II liigi tyved on algmisest 2-silbilised (kõndi-), III liigi omad 3-silbilised (rändada-, võitele-): II-ses liigis tegi kylgeliituv lõpp teise silbi kinniseks (kõndi-n), III-ndas kolmanda (rändada-n), kuna teine silp (-da-) lahtiseks jäi; ent teatavasti põhjustas nõrga astme kujunemise eesti keeles teise silbi kinnisus. Pärast sulas teine ja kolmas silp III-ndas liigis kyll yheks (rändadan > rändan > rändan), kuid tugev aste jäi. Samuti sai tüüp „võitelen“ 2 silbiliseks vahevokaali kadu tõttu (võitlen) 20

Kahetyvelised verbid. — III-nda liigil on veel seegi yhtlus III-nda deklinatsiooniliigiga, et selle verbid on nii-nimetet kahetyvelised: vokaaltyvi (rändada-, võitele-) ja konsonanttyvi (rännad-, võidel-), mis viimane on nõrgas astmes. sest et konsonantlõpp teise silbi kinniseks tegi. Konsonanttyvest moodustusid da infinitiiv, nud-partitsiip, käskkõne mitmus ja tehtavik: rännad-dak (-dak on muistne infinitiivi lõpp) > rännata (dd=t), rännadnud > rännannud (d assimileerus) > rännanud jne. Samuti: võidel-da, võidel-nud, võidel-ge, võidel-dud, kõnel-da, kõnel-nud, kõnel-ge, kõnel-dud. Muud vormid on moodustund vokaaltyvest, seepärast tugeva-astmelised. 21

Vastavalt deklinatsioonile on ka II-ses liigis mõned e verbid kahetyvelised, nimelt ka need, mil vahekonsonandiks l, n, r (tulen, olen, panen, suren). Neilgi on samad vormid konsonanttyvest: tul-dak >) tulla, tul-nud, (tul-dakse >) tullakse, tuldud; samuti kahetyvelised on -telema ja -skelema verbid ja muutuvad seepärast kui „tulema“. Samuti ka: kuulen — kuul-da, kuul nud, pääsen — pääsnud, veeren — veerda, veernud. 22

Ka erandlike verbide „nägema, tegema“ vormid (näha, teha, näinud, teinud, nähtud, tehtud) seletuvad nende kahetyvelisvega. 23

Kahetyveline ja yhtlasi kahejuureline verb on „minema“ (lähen).

- 24 Tehtavik. — Mõnedel verbidel on akse-tehtavik erinevalt muist tehtaviku vormest ilma d-ta, nimelt: 1) I liigi verbidel: luuakse, tuuakse, syyakse, myyakse, viiakse, käiakse; vormid „loodakse, söödakse, myydakse, viidakse, käidakse“ tuleb veaks taunida (mõista); ainult sõnust „saan, jään, võin“ tarvitetakse yldiselt erandina „saadakse, jäädakse, võidakse“, kuid siingi tuleb yhtlustada ja ainuõigeiks vormeks määrata „saajakse, jääjakse“, „võiakse“ („käiakse“ eeskujul moodustet). Selle puhul tähendetagu, et kui „käin — käia“, siis peab olema ka „võin — võia“ (mitte võida, v. 69); 2) II-a liigi kahetyvelisil e-verbel: olakse, tullakse, minnakse, surrakse, tehakse (mitte „oldakse, tuldakse“ jne. v. 67).
- 25 Minevik. — On kahesugune minevik: 1) i-minevik (sain, tulin) ja 2) si-minevik (kõndisin, kirjutasin), i-minevik on I-a verbel (sain, tõin, lõin, sõin jne.): II-a ja II-aa kahetyvelisil e-verbidel (olin, tulin, panin, surin, läksin), uuenduslikult ja luuletuskeeles ka veel muist verbest (v. 42).
- 26 Ajalool. gram. — si-minevik on kujunend i-minevikust, mis on esialgne (muiste polnudki si-minevikku), nimelt III-a verbest: rändada-in > rändadin > rändasin (-di muutus si-ks): säält see -si yldisteti muissegi liikidesse ja ta tõrjus i-minevikku suurimalt osalt välja.
- 27 II-b liigi a- ja e-tyvede iseärasused. („tapan, laulan, maksan, kuulen“ ja sarnased). — Tyvelõppvokaalid -a ja -e 1) langevad välja järgmises vormes: tapnud, laulnud, kuulnud, — tapke, laulge, kuulge -- tapma, laulma, kuulma — tapva, laulva, kuulva (v-partitsiibi käändevormes, nominatiivis aga on e: tappev, laulev, kuulev); 2) -da-infinitiivis e langeb välja (kuulda, veerda, tõusta); erand: pääseda; tsen-verbel mõlemad: kaitseda ja kaitsta: a-tyvedel a langeb välja (laulda, naerda, käända); lõpp da on kadund (tappa, saata, seista; enne „tappada“ jne.), samuti „maksa, peksta, lüpsa,“ parem kui „maksta, peksta, lypsta“, erandid: kasvada, kaevada, kylvada (kuid võiks ka „kasva, kaeva, kylvä“ — III välde); 3) tehtavikus e langeb välja: kuuldakse, tõustakse, päästakse, veerdakse, kaitstakse; a langeb välja (lauldakse, keeldakse, makstakse) või muutub e-ks (tapetakse, maksetakse, kasvetakse, kylvetakse); 4) minevikus langeb a ja e välja (laulsin, tapsin, maksin, keelsin, kuulsin, pääsin, veersin, kaitsin), aga ains. 3-ndas isikus on selle asemel i (laulis, tappis, maksis, keelis, kuulis, pääsis, veeris, kaitsis); erandid: „kaevasin, kasvas, kylvasin, kylvas,“ sest -lvs- oleks raske hädaldada.

Verb „jooksen“ muutub nii: jooksen, *joosta*, *joos-* 28
lakse, *jooske*, jooksku, *joosnud*, e. jooksnud, jooksin, jook-
 sis, jooksmä, jooksev (jooksva). Ka „jooksmä“ on kahety-
 veline; k kaob t ees.

Märkus. — Terutetagu, et a muutus e-ks tehtavikus on või- 29
 malik ainult II-se liigi verbes, mitte kunagi III-ndas liigis, seepärast
 mitte „oodetud, näidetud, vaadetud,“ mis väärforme Loorits kahjuks
 soovitab, vaid „oodatud, näidatud, vaadatud,“ sest et III-nda liigi ver-
 bid. — Ka II-b liigi i- ja u- verbidel ei lange see i ja u välja; selle
 väljalangemine on lõunacesilise või vanapärasus (ristmine, kats-
 nud pro ristimine, katsunud); i ja u väljalang esineb erandlikult
 tehtavikus (kästud, ustud); muis vormes sõnast „käskima“ i pysib
 (käskinud, käksisin); vokaali kadu on võimalik ainult e-tyvelisest
 käskma (käsen): käs'nud, käksin.

Kaheliigilised. — Mõned verbid esinevad prae- 30
 guses kirjakeeles kahes eri liigis, kus juures tuleks üks
 neist proosakeeles aimuõigeks määrata, vähemalt õigemaks,
 andes enamasti eesõiguse II-le liigile III-nda ja IV-nda ees.

III liik: 31

keelan keelata, keelanud, keelatud, keelasin keelama
 (III välde) keelake keelas keelav

II liik: 32

keelan keelda keelnud keeldud keelsin keelma
 (II v.) *keelge keelis keelev[-lva]*
 Samuti: neelan, käänan, väänan, keeran, pöoran, koguni
 kylvan. Kõigis neis tuleks eesõigus anda II-sele liigile.

IV liik: 33

pääsen, pääseda, pääsenud pääsetakse pääsesin pääsema
 pääsege pääseks pääseva
 veeren, veereda veerenud, veeretakse, veeresin veerema
 (III välde ja vahevokaal ikka pysib) veeres veerva

II liik: 34

pääsen, pääseda, pääsnud päästakse, pääsin pääsma
pääske pääsin pääsma
veeren veerda, veernud veerdakse, veersin veerma
 (II välde) *veerge veeris veerva*

Siin tingimata ainuõigeks määrata II liik; IV liik siin 35
 lihtsalt viga; nagu „pääsen“, tuleb II-se liigi järele muuta
 ka „haisen“ (haisnud, haiske, haistakse, haisin, haisis,
 haisma, haisva). Samuti ka tsen verbid — kaitsen, mait-
 sen, suitsen õitsen, suitsen — muuta II-liigiliselt, seega
 kaitsin — kaitsis, — õitsen -- õitsis, suitsen — suitsis.

Samuti „lõppen“ (IV liik) — lõppeda, lõppenud, lõp- 36
 pesin, lõppes, aga „lõpen“ (II-b liik) — lõppeda (või ko-
 guni (pt ja *) „lõppe ehk lõppa“ (nii õ. sõnaraamat), lõp-
 nud, lõpku, lõpetakse, lõpsin (ehk pt ja * lõpin), lõppis.
 Soovitetavam siingi II liik.

Uuendused.

- 37 **nd** (pro -nud): saand, teind, lugend, kirjutand.
Ainult konsonandi järel -nud: olnud, tulnud, surnud, võidelnud. —

Luuletuskeeles on -nd ikka tarvitusel ja lubatav olnud, kuid mitmed uuemad kirjanikud (Tuglas, Kivikas j. m.) on hakand seda ka proosas tarvitama.

- 38 **-tetakse, -teti** (pro -tatakse, -tati): kirjutetakse, kirjuteti, kirjutetav, kirjutetama.

- 39 **-t** (pro -tud), **-d** (pro -dud): ymbritset, põgenet, kirjutet; tõmmat, poleerit, tapet, loet, teht; esiteld, võideld.

- 40 Märkus 1. — See uuendus on mõnus ja soovitatav eriti pikemaist (kolmesilbilisist) verbest („kirjutet“); lyhemaist võiks esialgu mõlemaid vorme paralleelselt lubada; kus lyhem vorm tekitab segava homonymsuse, võib tarvitada vastavat täielist vormi: (tood) — toodud, (viid) — viidud.

- 41 Märkus 2. — Mõned peavad seda tet-uuendust (selle nime all on see tuttavaks saand) kunstlikuks ja seepärast hyljatavaks, aga see on juba üle 200 aasta trykit raamatuis esinend, nimelt tartukeelses Uues Testamendis („Vastne Testament“ a 1686), kus on lugeda: „Kirjotet om:“ (Matt. 4,4). See -tet esineb tänapävgi veel mõnes lõuna-eesti murdes. Kuid mingi saatusliku vastuoksuse tõttu paljud praegused lõuna-eestlased tõrguvad kirjakeele vastu võtmast oma häid murdelvorme, kuna teiselt poolt tykivad sinna tooma oma halbu murdelisvi ja vigu.

Mitmed tuntud kirjanikud (Tuglas, Semper, Under, Visnapuu, Barbarus, Kivikas ja m.) on selle tet-uuenduse tarvitusele võtnud; võib julgesti loota, et see vorm mitte väga kauges tulevikus yldisemalt maad võtab hoolimata praeguste võimude surveavaldusest takistamaks seda.

- 42 **i-minevik**: kirjutin, avaldime, nad põgenid, ytlite; ma kohustuin, see avaldui, kuulin.

Märkus. — Ainsuse 3-das iskus on vahest siiski parem tarvitada -s-mitmust, nii et kujuneks järgmine pöörmine: „kirjutin, kirjutid, kirjutas (pro kirjuti), kirjutime, kirjutite, kirjutid; ytlin, ytlid, ytlis, ytleme, ytlite, ytlid. Ainult V-nda liigi uma-verbidel võiks ses 3-ndaski isikus olla i-mitmus: „see *avaldui* selles, ta *kohustui* seda tegema“, sest et seega välditaks sageli segav homonymsus verbaalnimisõnaga (*avalduis, kohustus*). Luuletuskeeles võib tarvitada ka 4-nd liigi a- ja e-tyvedes i-minevikku: võtin, tapin, saadin jne., mis ~~siiski~~ on nõrgas astmes. III-a verbel on ainult s-minevik võimalik (*kaebasin, tõmbasin* j.n.e.)

- da lõpu ärajätmine infinitiivis: (ta tahab) liiku, mängi, organiseeri (pro liikuda, mängida, organiseerida). Kus seda kindlasti võib lubada, on luuletuskeeles tarbe korral. 43
- maks (pro *et* infinitiiviga): ta pani käe kõrva juure paremini kuulmaks (pro „et paremini kuulda“). 44
- nuksin (tingkõne minevik): ol n u k s i n, teinuksin, (oleksin olnud, teind) jne., mida tuleks esialgu vähemalt erandlikult lubada. 45
- nue- lõpuline mineviku gerundiiv: s a a n u e, söönue, kuulnue, mänginue (näit.: „mänginue paar tundi klaverit läks ta jalutama“). Kolmesilbilisist tyvedest võiks olla -nne: „lõpetanne töö läks ta magama“. Selle vormi yle v. pikemalt „Keeleuuendus“ nr. 2 (1925) lk. 10–16. 46

Märkus. — -rue on võetud, sest *et* senni kuidagi pole korraläind leida paremat lõppu. — Pääle siin loeteldud uuenduste võiks ja tulekski leida veel teisigi, nii vahest *-mal* (soome eeskujul), *-malt*, *-numast*: nad austasid teda a n n e t a m a l (annetamisega, annetades) talle aukodaniku õigused; tundsin teda n ä g e m a l t; ta oli õnnelik n ä i n u m a s t (näind olemast) seda enne surma. Verbi uuenduste puhul mainitagu ka -tai pro -taja: luuletai (gen. -taja). Kunstlikult võiks luua veel mõnesuguseid gerundiive partitsiipe, infinitiive jne. (v. raamat „Keeleuuenduse äärmised võimalused“ lk. 129–131). 47

Uuenduste põhjendus: lyhem, mugavam, täpsem väljendus, pikkade lõhisevate lõppude vähenemine, d või s hääliku vähenemine ja sellest suurem kõlaline ilu. 48

Vead.

Lääne-eestlaste vead.

1. nad lugevad, andvad, tahtvad, laulvad, tapvad, kuulvad jne. — peab olema: nad loevad, annavad, tahavad, tapavad, kuulevad jne. (sest *et*: loen, annan, tahan). 49

Märkus. — Tugeva-astmelised vormid (lugevad, andvad, sõudvad jne.) on ka olemas, kuid oleviku partitsiibi tähenduses; seepärast: laulvad linnud (singende Vögel), aga: linnud laulavad (die Vögel singen). 50

Viga:

Õige:

2. ärkanud, põlganud, ärganud, põlanud, oskanud, kaebanud, kölbanud, kaevanud, kölvanud, banud. 51

III-a liigil on -nud partitsiip nõrgas paines, sest see käib ta-infinitiivi järel: ärgata — ärganud, osata — osanud, kohata — kohanud; samuti ka III-b.

52	3. l e n d l e n u d, looklenu d,
liuglenu d, kauplenu d, üt-
lenu d, mõtlenu d, töösk-
lenu d jne. | l e n n e l n u d, loogelnu d,
liuelnu d, kaubelnu d, ytel-
nu d (ehk: öelnu d), mõ-
telnu d (e. mõelnu d), töö-
selnu d, |
|----|--|---|

sest et infinitiiv „lennelda, liuelda“ jne.

53	4. ä r k a g e, salgage, kae-
bage, kõlbage, oskage
l e n d l e g e, liuglege, ytelge,
laisklege, töösklege | ä r g a k e, salake, kaevake
kõlvake, osake
l e n n e l g e, liuelge, ytelge
(ehk öelge), laiselge, töö-
selge jne., |
|----|--|--|

sest et infinitiivid „ärgata, kaevata, kõlvata, lennelda“ jne.

Lõuna-eestlaste ve ad.

54	5. -i v a d pro -i d: olivad, tulivad jne., peab olema: olid,
tulid; -ivad on lubatav ainult luuletuskeeles; kes
-ivad tarvitab proosakeeles, see ei oska veel mitte
hästi kirjakeelt ¹ .	
55	6. Tingkõne mitte-muutmine: ma oleks, sa oleks, ta oleks,
me oleks, te oleks, nad oleks; parem: <i>oleksin, olek-
sid, oleksime, oleksite, oleksid</i> , sest seejuures võib
asesõnad ära jätta; eitav tingkõne on muidugi lõppu-
deta: ma ei <i>oleks</i> , me ei <i>oleks</i> (mitte „me ei <i>olek-
sime</i> “, nagu mõned lõunaestlased vastuokslikult kir-
jutavad.)	
56	7. tehtavik -t a k s pro -t a k s e; mängitaks, p. o. mängi-
takse; on küll ka olemas „mängitaks“, kuid sel on
tingkõne tähendus.	
56-a	8. infinitiiv -t a t a pro -t a d a: (tahan) kirjutata, korral-
data jne., peab olema: kirjutada, korraldada.	
57	9. tehtavik -t a d a, -t a d i pro -t a t a, -t a d i: ei kirjutada,
nagu kirjutadi, peab olema: ei kirjutata, nagu kirju-
tati; seega huvitav vastuoksus eelmisega.	
	10. k a h e l s i n, võrreلسin jne.	k a h t l e s i n, võrdlesin jne.

¹ -id on põhja-eesti, -ivad lõuna-eesti lõpp. Vanemas kirja-
keeles (muu seas piiblikeeles, mis puht-põhjaeestlises), oli -id, är-
kamisajal (70-neil aastail) võeti -ivad tarvitusele, 1907 otsustati id-
lõpu juure tagasi minna. Tähen detagu veel, et -ivad on analoogi-
line (oleviku -vad eeskujul), -id esialgsem ja oma lyhemuse tõttu ka
kõlal iselt parem.

11. Lõuna-estlased ei oska õigesti muuta verbe „panen, pesen, suren“, viimast kaht seepärast, et need nende murdes puuduvad. 58

Lõuna-estlaste vead:

panen, pandsin, pandis
pantud, ei panta
peseda, pesenud, pesege
pesetud, pesesin, peses
sureda, suregu, sures.

12. kukkub, rippub, uppub

13. seadida, seadinud, seadige, seadisin, seadima jne.

Õige:

pange, panin, pani
pandud, ei panda
pesta, pesnud, peske
pestud, pesin, pesi
surra, surgu, suri

kukub, ripub, upub 59

seada (või säada), seadnud (säadnud), seadke (säadke), seadsin (säadsin), seatud (säetud), seadma (säadma) jne. 60

Verbi „seadima“ pole kirjakeeles yldse olemas, selle on arvatavasti lõunaestlased valesti moodustanud; kirjakeeles on olemas ainult a-tyveline verb „seadma“ või veel parem „säadma.“

14. julenud

julgenud

61

„julgema“ on IV-ndast liigist, ja et selle liigi muil verbel on nud-partitsiip tugevas astmes (kõrbend, lõhkend, nõrkend), siis on järjekindluse pärast parem ka „julgend“; vorm „julend“ võib lubatav olla luuletuskeeles. Samuti ilgeda — ilgend (pro ilenud).

15. ta neas

ta needis

62

Verb pole „neama“, vaid „needma“ ja muutub nii: nean, needa, neednud, needke, neetud, needsin, needis, needma, needev (gen. needva).

Y l d v e a d.

16. -ta: (tahan) kirjuta, avalda

-tada: kirjutada, avaldada 63

Infinitiiv -ta (pro -tada) on lubatav ainult luuletuskeeles.

17. kõneleda, kõnelenud, kõnelege, kõneletud

kõnelda, kõnelnud
kõnelge, kõneldud 64

Samuti: kõhelda, kogelda, tõhelda, logelda, ryselda, rabelda j. n. e.

65	18. saab tehtud, sai köetud
„saab“-tehtavikku võib
korral, kus teisiti ei saa.		tehakse, köeti jne.
tarvitada ainult neil äärmisil
66	19. kirjutakse, avaldakse,
töötakse		kirjutatakse, avaldatakse
töötatakse (või uuendus-
likult -tetakse)
67	20. kirjutud, avaldud		kirjutatud, avaldatud (või
uuend. -tet).

Lyhendet tehtaviku vormid (kirjutakse, kirjutud pro -tatakse, -tatud) on 5-nda liigi -tan ja -dan-verbidest lubatavad ainult luuletuskeeles.

68	21. oldakse, mindakse, tul-
dakse, nähtakse, tehtakse		ollakse, minnakse, tullakse
nähakse, tehakse
68-a	22. söödakse, löödakse
toodakse, joodakse
käidakse, viidakse jne.		syyakse, lyyakse
tuuakse, juuakse
käiakse, viiakse
69	23. võidakse, keedakse
saadakse, jäädakse		võiakse, kiiakse
saajakse, jääjakse

Kui viga „söödakse, käidakse“, siis on loogiliselt viga ka saadakse, jäädakse, lääne-eesi murdes esinevadki õiged nõrgapainelised vormid „saajakse, jääjakse,“ mis kirjakeeles kohasemad kui lõuna-eesilisemad „saiakse, jäiakse“.

70	24. võida (infinitiiv sõnast
„võin“), keeda | | võia, kiia |
|----|--|--|------------|

Kui võimatu vorm ja pöörane viga on „(tahan) käida (pro käia“), siis on samasugune pöörane viga ja keeleoskamattuslik vorm ka „(et seda teha) võida“ (pro võia); „võida“ on harilaste loodud keeleoskamattuslik väärvorm, mis rahvakeeles puudub, kus sel verbil polegi seda infinitiivi; ainult „võia“ on õigesti moodustet infinitiiv. Vormid „kiiakse, kiia“ esinevad rahvamurdeis.

71	25. näida		nägida, nägind

sõnast „näin“ on „nägind“ selguse pärast parem kui „näind“; ent kui „nägind“, siis ka „nägida“.

72	26. ka e b a d a, kõlbada
muigada, oigada
Need on samasugused
vead kui „ärkada, oskada“ | | ka e v a t a, kõlvata
muiata, oiata
III-a liigi infinitiiv on -ta
ja nõrgas astmes |
|----|--|--|---|

27. kaebati kohtusse (tahtis) maad kaevata maad kaevati kasvati suuremaks	kaevati kohtusse maad kaevada maad kaeveti kasveti suuremaks	73
--	---	----

„kaevan“ (maad) on II-b verb, kus tehtavikus a, kui ta välja ei lange, e-ks muutub; samuti ka verb „kasvan“.

„kaevatakse“ (maad,) „kasvatakse“ (suuremaks) on samasugused jämedad ja veidrad vead kui oleks „tapatakse“ pro „tapetakse“.

Yldse segatakse *kaeban* (III-a) ja *kaevan* (II-b) yks-teisega ära; ometi ei lange kumbki verb yheski oma vormis teisega yhte (v. 92.)

28 tōmman, kedran tōmmas, kedras tōmmama, kedrama	tōmban, ketran tōmbas, ketras tōmbama, ketrama	74
---	--	----

Ainult järgmised vormid on nõrgad: tōmmata, tōmmanud, tōmmake, kedrata, kedranud, kedrake ja tehtavikud.

29. oodetud, vaadetud ootnud, vaatnud näidetud, näitnud	oodatud, vaadatud oodanud, vaadanud näidatud, näidanud	75
---	--	----

„ootan, näitan, vaatan“ on III-a verbid ja muutuvad nagu „rändan“ (vaata tabel): -etud ja -tnud ja samuti vormid „oota, ootma, vaatma, ootnud, vaatnud, ootke, vaatke, ootsin, vaatsin, oolis“ jne. on II-b liigi vormid ja on proosas vead, aga lubatavad ainult luuletuskeeles.

30. pääsema, pääse- nud, pääsegu pääsesin, pääses, pääsesid, pääsetakse (IV-liigi järele)	pääsma, pääsnud, pääsku pääsin, pääsis, pääsid päästakse (II-b järele).	76
---	--	----

„pääsema“ (IV-liigi järele) tuleb lihtsalt keeleveaks määrata; vormid „pääsema, pääses“ jne. on hirmsad! Need keelest välja! Neid ei tohiks luuletuskeeleski lubada, sest kui lubada „pääsema“, peaks lubama ka „kuulema, kuulesin, kuules“ (pro kuulma, kuulsin, kuulis).

„Pääsma“ eeskujul ka „haisma“ (mitte „haisema“) 77
— haisis, haisnud.

31. Samuti ka mitte IV-nda liigi järele „veerema, veereda, veerenud, veerege, veeresin, veeresid, veeres“ yaid II-b liigi järele: „veerma, veerda,	78
--	----

veernud, veerge, veersin, veersid, veeris, veerev (gen. veerva).“

79	32. Kaitsesin, maitsesin, suitsesid
kaitses, maitses, suitses
kaitsenud, maitsenud, suitsenud	kaitsin, maitsin, suitsid
kaitsis, maitsis, suitsis
kaitsnud, maitsnud, suitsnud
	samuti: õitsma, õitsnud, õitsin, õitsid, õitsis	
80	33. sattun, syttin, tekkin, kerkin	satun, sytin
tekin, kergin
81	34. kylin, kylima	kylvan, kylvama
82	Soovitav on koguni muuta „kylvan“ II-b järel: kylvada, kylvage, kylvetakse, kylvetud.	
	kasvis, haaris
lubatav ainult luuletuskeeles	kasvas, haaras
83	35. Sõna „puren“ tuleb muuta kui „suren“: purra, purnud, purge, purrakse, purdud, purin, puri“; pureda, puretud, jne. on keeleunustuslikud vormid.	
84	-tleda: esitleda, -tlege, -tlenud, -ltetakse, -tles	-tella: esitella, -telge, -telnud, -tellakse, -teldi, -teldud, -telin, -teli; nii kõik
	-t(e)lema ja -skelema verbid: kiigutelema, lameskelema (-skella, -skelnud, -skelge jne.)	
85	36. -tatakse, -tati on viga selle keeles, kes tarvitab -tet (kirjutet), sest see eeldab ka „kirjutetakse, kirjuteti, kirjutetav“.	
86	37. kaodata, kaodanud
(III-a liik)	kaotada, kaotanud
(V-liik)
87	38. sulles, suleda, sulenud	sulges, sulgeda, sulgenud
	Nõrgapainelised on ainult olevik ja tehtavik: „sulen, suletud“	
	ta sulus	ta sulgus
88	Mõlemad vormid lubatavad.	
	1. andnud, kandnud, tundnud — annud, kannud, tunnud
käändnud, väändnud, — käänuud, väänuud
mööndnud, veendnud — möönuud, veenuud	

2. maksetud, peksetud, lypsetud — makstud, pekstud, lypstud 88
 3. kaitseada, maitseda, õitseda, suitseda — kaitsta, maitsta jne. 89
 4. lasksin, laskis, — lasin, lasi 90
 5. käsin, käskima, käskinud — käsen, käskma, käsknud
 käskisin, käskida, käskige — käksin, kästa, käske
 mõtelda, ytelda, mõtelnud, ytelnud — mõelda, öelda,
 mõelnud, öelnud.

Ainult luuletuskeeles lubatavad:

1. annetakse, kannetakse, lauletakse (proosas: antakse, 91
 kantakse, lauldakse), samuti: murretakse, naeretakse.

Muud luuletuskeelee vormid mainiti „vigade“ puhul. Rahvalaulukeele verbivormide esitamiseks puudub siin ruum; need vaata raamatust päälkirjaga: Joh. Aavik, „Valitud rahvalaulud“, keeleline lisa.

„k a e b a m a“ ja „k a e v a m a“.

92

Yhegi vorm ei ole teise omaga yhesugune:

kaeban: kaevata kaevanud (II välde) kaevake

kaevan: kaevada, kaevanud (III välde), kaevage

kaevatakse, kaevatud, kaebasin, kaebama, kaebav
 kaevetakse, kaevetud, kaevasin, kaevama, kaevav.

Kas „juhtutakse“ või „juhutakse“?

93

IV-nda liigi tehtaviku moodustus on kysimusealne. Õigupoolest peaks seegi olemas nõrga-astmeline, nagu sellest rahvakeel mõningaid näiteid pakub: „juletakse, vaigitakse, juhutakse“ („kui kokku juhutakse“). Et rahvakeeles intransitiiv-verbid üldse harva esinevad tehtavikus ja et IV-nda liigi verbid kõik on intransitiivid, siis tuli kirja-keeles niisuguste verbide tehtavikud uuemal ajal iseseisvalt luua ja siis muidugi moodusteti need tugeva astmeliselt (nii ka õigekeelsuse sõnaraamatus): „viibitakse, meelitakse, jälgitakse, jahtutakse, juhtutake, joobutakse, loobutakse, toibutakse, andutakse, murdutakse“ (ometi öeldakse „puudutakse“ sõnast „puutama“). Kuid võiks moodustada ka nõrgapainelised: „sääli viiviti kaua“, „kui yksteisele meelitakse“, „hirmust toivuti“, „syndmust jäliti põnevusel“, „kui kokku juhutakse“, „sellele annuti vaimustusel“, „sellest loovuti“: samuti: kõrben — kõrvetakse, nälgin — nälitakse, poegin — pojitakse(?), tardun — tarrutakse, murdun — murrutakse, kohkun — kohutakse, sulgun — sulutakse, joobun — joovutakse, kaldun — kallutakse jne. NB. Sõnust „meelitama,

viivitama, lahutama, kohutama, kõrvetama“ jne. on tehtavik -tatakse (või uuenduslikult -tetakse); meelitatakse (meelitatakse*); e-verbides tuleb tingimata tarvitada nõrgeastmelist: nõrken — nõrgetakse.

94

Harjutusylesanded.

1. Kirjuta olevik ja da-infinitiiv ja määra liik: ¹võtma, ²vältama, ³kasvama, ⁴jaatama, ⁵noppima, ⁶meeldima, ⁷liigutama, ⁸liikuma, ⁹muutuma, ¹⁰organiseerima, ¹¹organiseeruma, ¹²katkema, ¹³tõusma, ¹⁴jääma, ¹⁵keelma, ¹⁶keetma, ¹⁷pidama, ¹⁸needma, ¹⁹ehtima, ²⁰ehitama, ²¹riidlema, ²²maitsma, ²³rabelema, ²⁴praadima, ²⁵pöörama, ²⁶pöörma, ²⁷kuluma, ²⁸vanduma, ²⁹vannutama, ³⁰tulema, ³¹unistelema, ³²jahtuma, ³³malituma, ³⁴keelma, ³⁵keelama, ³⁶kylvama, ³⁷tegema, ³⁸säädma, ³⁹koitma, ⁴⁰koitama, ⁴¹vaatama, ⁴²pääsma, ⁴³pääsma, ⁴⁴veerma, ⁴⁵veerema.

Näide: võtan — võtta II-b.

2. Määra liik ja moodusta -da infinitiiv, nud-partitiiv ja mitmuse käskkõne: tõmban (näide: III—tõmmata, tõmman(u)d, tõmmake), kaeban, kõlban, muigan, oigan, salgan, põlgan, oskan, äigan, viskan, kohtan, vaatan, kaotan, lõugan, sylgan, hylgan, — mõtlen, ytlen, laisklen, töösklen, kisklen, vaevlen, rabelen, kõnelen, tõrelen, — näin, sulen, sean, saan, — väänan, pääsen, veeren, annan, tunnen.

3. Määra liik ja moodusta tehtavikuvormid -akse ja -tud(-dud): loon (I luuakse — loodud), viin, võin, jään, keen, saan — kasvan, kaevan (maad), kaeban, suren, pesen, panen, teen, näen; kylvan (II valde), keelma, keerma, pöörma, väänma, pääsma, veerma, — oigan, hoiatan, vannun, vannutan, ehin, ehitan, kaotan, algan, austan, — ootan, näitan, vaatan, — julgen, ilgen, juhtun, andun, loobun, murdun, tardun, muutun, vaikin, viibin, meeldin, nalgin — maksan, peksan, kaitsen — viivitelen, mõtiskelen.

4. Moodusta olevik ja määra liik: veetma (veedan II-b), väitma, sulgema, kerkima, tekkima, sattuma, syttima, laadima, praagima, näuguma, määgima, kukkuma, rippuma, uppuma.

5. Moodusta 11 vormi allpool antud näite järele: ¹kaeban, ²kaevan, ³keelama, ⁴keelma, ⁵needma, ⁶neetima, ⁷pöörama, ⁸pöörma, ⁹seedima, ¹⁰seedma, ¹¹säädma, ¹²pääsma, ¹³pääsma, ¹⁴veerema, ¹⁵veerma, ¹⁶neelama, ¹⁷neelma, ¹⁸kylvama (III-a), ¹⁹kylvama (II-b), ²⁰suitsema, ²¹suitsma, ²²ootan, ²³näitan, ²⁴vaatan, ²⁵haarama.

näide: ootan, oodata oodatakse ootasin ootama ootav
oodanud oodatud ootas gen. ootava

III-a

oodake

6. Kummad vormid õigemad (paremad, soovitamamad): pööras — pööris, pääsema, pääsma, võidakse — võiakse, veeresid, veersid, pääsesid — pääsid, pööratud — pöördud, keelata — keelda, kerkib — kergib, oodetud — oodatud, kylida — kylvata — kylvada.

7. Paranda vead: a) neas, sules, tehtakse, võidakse, saadakse, jäädakse, kaebada, seadida, kölbanud, suluda, muigada, oigada, kõneleda, vaadetud, oskanud, olin teda kohtanud, salganud, ta pääses, nad pääsesid, tõrelenud, ärge logelege; b) ootnud, kaodata, vannutud advokaat, mindakse, kaebati, ytlege, esitleda, esitletakse, esitlesin, esitletud, kedran, tõmman, kiskleda, vaatke, need haisesid; —

c) loetleda, loetelda; käsitletud; mõtiskles; rabeleda, rabelenud, ärge rabelege; hindand, muigand, vaatlend; kaodanud; veerenud, ta veeres, see haises, ta kaitses, nad kaitsesid, kõnelenud, kõnelege.

d) ta peses, pandke, ma kahelsin, see kasvis, pantud, me pesesime, ma kõhelsin, kõheleda, kõhelenud, ta pandis, sadab lume, ma haarsin, ta haaris, suregu, ta pures, ta tahab pureda, purenud, pesege, tõreleda, ta rippub, kukkub, uppub.

e) ¹et seda teha võida; ²kui suuremaks kasvatakse; ³last kasvatakse; kaevati maad; ⁴asi kaeveti kohtusse; ⁵armastet inimesi ei arvustata; ⁶me oleks; ⁷me ei oleksime; ⁸see ei ole veenav; ⁹ma ei mõõnda seda; ¹⁰nad ei mõõndanud seda.

Täienduseks.

1. (tahab) m a k s a, p e k s a, l y p s a (soovitamam kui maksta, peksta, lypsta).

2. Hoiatetagu niisuguse uuendusliku vea eest kui rännatet, importeeritet“ (pro „rännat, importeerit“); -tet lõpp on ainult tama-verbidest: kirjutama — kirjutet

Joh. Aavik.

Harjutusülesande lahendus.

1. ²vältan — väldata III-b, ³kasvan (II v.) — kasvada II-b, ⁴V, ⁵nopin — noppida II-b, ⁶IV, ⁷V, ⁸liigun — liikuda II-b, ⁹IV, ¹⁰II-b, ¹¹IV, ¹²IV, ¹³tõusen — tõusta II-b, ¹⁴jään — jääda I-a, ¹⁵keelan — keelda II-b, ¹⁶keedan — keeta II-b, ¹⁷pean — pidada II-a, ¹⁸nean — needa II-a, ¹⁹ehin — ehtida II-b, ²⁰V, ²¹riidlen — riielda III-b, ²²maitsen — maitseada (ehk: maitsta) II-b, ²³rabelen — rabelda III-bb, ²⁴praen — praadida II-b, ²⁵pööran (III välde) — pöörata III-a, ²⁶pööran (II välde) — pöördä II b, ²⁷kulun — kuluda II-aa, ²⁸vannun — vanduda II-b, ²⁹V, ³⁰v. tabel.

³¹unistelen — unistella III-b, ³²IV, ³³mahun — mahtuda II-b, ³⁴keelan (II välde) — keelda II-b, ³⁵keelan (III v.) — keelata III-a, ³⁶kylvan v. 12 ja 13, ³⁷teen — teha I-a, ³⁸sään — sääda II-b, ³⁹koidan — koita II-b, ⁴⁰koitan — koitada V, ⁴¹vaatan — vaadata III-a, ⁴²v. 33, ⁴³v. 34, ⁴⁴v. 45, veeren (II v.) — veerda II-b, ⁴⁵veeren (III v.) — veereda IV

2. III-a: kaevata, kaevand, kaevake; kõlvata, kõlvand, kõlvake; muiata, muiand, muiake: oiata, oiand, oiake; salata, saland, salake: põlata, põland, põlake; osata, osand, osake; äiata, äiand, äiake: visata, visand, visake; kohata, kohand, kohake; vaadata, vaadand, vaadake; V kaotada, kaotand, kaotage; III-a lõuata, lõuand, lõuake; syljata, syljand, syljake; hyljata, hyljand, hyljake; III-b mõelda (mõtelda), mõelnud (mõtelnud), mõelge (mõtolge); öelda (ytelda), öelnud (ytelnud), öelge (ytolge); laiselda, laiselnud, laiselge: tööselda, tööselnud, tööselge; kiselda, kiselnud, kiselge; vaevelda, vaevelnud, vaevelge; III-bb: rabelda, rabelnud, rabelge; kõnelda (edasi v. tabel); tõrelda, tõrelnud, tõrelge; II-a nägida, nägind, nägige; II-b sulgeda, sulgend, sulgege; II-b seada, seadnud, seadke; II-b sääda, säädnud, säädke; III-a väänata, väänand, väänake, või: II-b väända, vään(dn)ud, väänge; II-b pääseda, pääsnud, pääske; II-b veerda, veernud, veerge; II-b anda, an(d)nud, andke; II-b tunda, tun(d)nud, tundke.

3. I b: viiakse, viidud, võiakse, võidud; I-a: jääjakse, jäädud; kiiakse, keedud: saajakse, saadud; II-a kasvetakse, kasvetud; kaevetakse, kaevetud; III-a kaevatakse, kaevatud; II-aa: surrakse, surdud, pestakse, pestud, pannakse, pandud; II-a: tehakse, tehtud, nähakse, nähtud; II-b: kylvetakse, kylvetud, keeldakse, keeldud, keerdakse, keerdud, pöördakse, pöördud, väändakse, väändud, päästakse, päästud, veerdakse, veerdud; III-a oiatakse, oiatud; V hoiatatakse (hoiatetakse*), hoiatatud (hoiatet*); II-b vannutakse, vannut(ud); V vannutatakse (vannutetakse); vannutetud, (vannutet*); II-b ehitakse, ehit(ud), V ehitatakse (-tetakse*), ehitatud (i-tet*); V kaotatakse (-tetakse), kaotatud (-tet*), III-a alatakse, alatud; V austatakse (-tetakse*), austatud (-tet); III-a: oodatakse, oodatud; näidatakse, näidatud; vaadatakse, vaadatud; IV juletakse, juletud; iletakse, iletud; juhutakse, juhutud; annutakse, annutud; loovutakse, loovutud; murrutakse, murrutud; tarrutakse, tarrutud; muudutakse, muudutud; vaigitakse, vaigitud; viivitakse, viivitud; meelitakse, meelitud; nälitakse, nälitud; II-b maksetakse, maksetud, peksetakse, peksetud, kaitsakse, kaitsitud; II-aa: viivitellakse, viiviteldud, mõtiskel-lakse, mõtiskeldud.

4. II-b: väidan, sulen, kergin, tekin, satun, sytin; II-a: laen, saen, näun, mäen; II-b: kukun, ripun, upun.

5. ¹v. 92, ²v. 92, ³31, ⁴32, ⁵nean, needa, neednud, needke, neetakse, neetud, needsin, needis, needma, needev, needva: ⁶needin, -tida, -tind, -tige, needitakse, -ditud, neetsin, neetis, neetima, tiv, -iva: ⁷v. 31 (nagu „keelan“), ⁸v. 32 (nagu „keelan“), ⁹seedin, -dida, -ditakse, -disin jne., ¹⁰sean, seada, seadnud, seadke, seatakse, -tud, seadsin, seadis, seadma, seadev, -dva: ¹¹sään, sääda, jne., säetakse, säetud, muud vormid jne. nagu verbis „seadma“, ainult ea asemel ää; ²¹v. 33, ¹⁸v. 34, ¹⁴v. 33, ¹⁵v. 34, ¹⁶v. 31 (nagu „keelan“), ¹⁸kylvan (III välde), kylvata, kylvanud (II välde), kylvake, kylvatakse, -tud, kylvasin, kylvas jne. (III-a liik), ¹⁹kylvan (II välde), kylvada, kylvanud (III välde), kylvage, kylvetakse, kylvetud, kylvasin, -as, -ama, -av, -ava (II-b liik), ²⁰suitsen (III välde), -tseda, -tsenud, -tsege, -tsetakse, -tsefud, -tsesin, -tses, -tsema, -tsev, -eva (IV liik): ²¹suitsen (II välde), -tsta (või -tseda), -tsnud, -tske, suitsatakse, -tstud, suitsin, -tsis, -tsma, -tsev, -tsva (II-b liik), ootasin, -as, -tama, -tav, -tava; samuti: ²⁹(näitan) ja ²⁴(vaatan); ²⁵haaran-, -rata, -rand (II välde), -rake, -rasin, -ras, -rama, -rava

6. pööras, pääsma, võiakse, veersid, pääsid, pöördud, keelda, kergib, oodatud, kylvada.

7. a) needis, sulges, tehakse, võiakse, saajakse, jääjakse, kaevata, seada (ehk: sääda), kõlvanud, sulgeda, muiata, oiata, kõnelda, vaadat(ud), osanud, kchanud, salanud, ta pääsis, nad pääsid, tõrelnud, ärge logelge;

b) oodanud, kaotada, vannutatud (vannutet*) advokaat, minnakse, kaevati, ytelge (öelge), esitella, esitellakse, esitelin, esiteldud, ketran, tõmban, kiselda, vaadake: need haisid;

c) loetella, käsiteldud, mõtiskeli, rabelda, rabelnud; ärge rabelge; hinnanud, muianud, vaadelnud, kaotanud, veernud, ta veeris, see haisis, ta kaitsis, nad kaitsid, kõnelnud, kõnelge;

d) ta pesi, pange, ma kahtlesin, see kasvas, pandud, me pesime, ma kõhelesin, kõhelda, kõhelnud, ta pani, sajab lund, ma haarasin, ta haaras, surgu, ta puri, purra, purnud, peske, tõrelda, ta ripub, kukub, upub.

e) ¹- võia; ²- kasvetakse; ³- kasvatatakse (-tetakse*); ⁴kaeveti -; ⁵-kaevati -; ⁶armastet inimesi ei arvusteta; ⁷oleksime; ⁸me ei oleks; ⁹- veenev; ¹⁰-mööna; ¹¹- ei möönud (ehk: mööndnud).

A. Miller.

Õigekeelsuslikke märkusi.

Mitte „teater“, vaid „teaater“.

Täiesti asjata on see sõna võõrast rõhku eestistada. Yldse teisel silbil olev rõhk võõrsõnades tuleb võimalikult jätta: „aprill, oktoober, kalender, elékter, minister“ jne., mitte: „aapril, öktoober,

kaalender, eelekter, minister“ jne., nagu mõned soovivad. Kes tahab „teater“, peab tahtma ka „minister“. Kui aga „minister“, nagu „Õigekeelsuse sõnaraamatki“ annab, siis ka mitte „teater“, vaid „teaater“.

Mitte „politiline“, vaid „poliitiline“.

„Postimees“ on hakand kirjutama „politika“ ja „politiline“, kuna teised lehed kirjutavad „poliitika“, „poliitiline“. Ent „politiline“ on samasugune tarbetu ja halb rõhu eestipärastus kui „teater“. Kui „politiline“ ja „politika“, peaks olema ka „erotika, erotiline, mehhanika, mehhaniline, dynamiline“ jne. Et aga on „erootika, erootiline, mehhaanika, mehhaaniline, dynamiline“ jne., siis peab olema ka „poliitika, poliitiline“: „pölitika, pölitiline“ oleks tarbetu ja mõtetu erand ja päälegi kõlab halvemini.

Kas „meetod“ või metood“?

„Õigekeelsuse sõnaraamat“ annab „meetod“, kuna enne meil tarviteti „metood“. Rõhu viimise esimesele silbile on nähtavasti mõjutand see teadmine, et algkeeles — greeka keeles — on ses sõnas rõhk esimesel silbil („méthodos“). Kuid greeka rõhku ei või me võõrsõnades kuigi palju arvesse võtta, vaid me käime rõhu suhtes enam ladina, osalt ka saksa keele järele. (Kui tahaksime greeka rõhu järele käia, siis tuleks meil ütelda „logikaa, filosoof, filosoofia, ironia, analys, teleegram, paraadoks“ jne.) Päälegi on „Õigekeelsuse sõnaraamat“ siin paradoksaalselt ebajärjekindel: andes „meetod“, annab ta ometi „anood, katood“. Kuid kes ytleb „meetod“, peab ytlema ka „aanod, kaatod“, ja vastupidi, kes ytleb „katood“, peab ytlema ka „metood“, sest need on yhised tuletused. Isiklikult eelistan vormi „metood, symbol“, sest neil on omad paremused.

„võimata“-viga,

millele juhiti tähelepanu „Keelenuenduse“ eelmises aastakäigus (nr. 2, lk. 24, mis ilmus mais a. 1925!) („võimata“ asemel peab tingimata olema „võimatu“, seda enam kui seejuures kirjutetakse nüüsguseid vorme kui „lugematu, seletamatu“ jne.) — see „võimata“-viga kestab meie kirjanduses ja ajakirjanduses kõiges rahus edasi, nagu allpool näited tõendavad. „Postimees“: mida võimata ette ära lahendada (a. 1926, nr. 139, 3, 2); aga seekõrval: siis jääks ta vananematuks (a. 1926, nr. 144, 4, 3); „Vaba maa“: Nyd on tal võimata vastu võtta presidendi kohta- (a. 1926, nr. 126, 5, 5); aga: ootamatult (samas 6, 2): „Kaja“: kus aedade asutamine võimata (a. 1926, nr. 129, 4, 1); aga: põhjendamatult (samas 5, 1); „Looming“: seda on võimata esitada (a. 1926, nr. 3, lk. 324, Jaan Kärner), aga samas samal autoril: pysimatu tegevusihaga (lk. 323); noorkirjanik Aug. Mälk: edasi olla on võimata (Kesaliiklik, ilmud a. 1926, lk. 46), aga samas: nägematud vedurid.

Kõik seletused on nelle olnud, nagu öeldakse, kui hane yle vesi! Ja samuti on lugu ka mitme muu veaga (nagu „soodne“, peab olema „soodus“)

Joh. Aavik.

Mitte „Hans“, vaid „Hanss“.

Kui kord kirjutetakse „valss, finansside, bilanss, kurss, marss“ (ka „Õigekeelsuse sõnaraamat“ ortograafia), siis loogiliselt kirjutada ka „Hanss“. Ent meil kirjutetakse yldiselt „Hans“. See „Hans“ pole aga muud kui ortograafiline germanism (sääb kirjutetakse koguni ka „Hanns“: Hanns Heinz Ewers). Mell aga on „Hans“ jäme õigekirjutusviga, mis tuleb kõrvaldada. Seepärast „Hanss“ või, nagu mõned kirjutavad „Hants“, mitte aga „Hans“. Muidugi nõrgastmelised vormid on yhe s-ga: „Hansu, Hansule“. M. Kindlam.

Tähelepanuks keele ja kirjanduse harrastajale.

Ei ole küllalt sellest, et lugeda keeleteoreetilist kirjandust — grammatikaid, reegleid, märkusi, sõnaseletusi, artikleid —, vaid vaja ka rohkesti lugeda valmis tekste, kirjandust, kus uued sõnad ja vormid esinevad ja teoorias ylessäetud ja kindlaks määratud õigekeelsus on tegelikult läbi viidud. Kahjuks aga meie parimigi kirjandus pole täiesti vaba kõige jämedamaist keelevigadest ja on uuenduste suhtes sageli ebayhtlane ja osalt tahajäänd. Kust aga võib kõige paremini tegelikult tutvuneda uuendet keele — uute sõnade ja vormidega — ja õigekeelsusega (niipalju kui see käesoleva ajani on välja töötet), on „Hirmu ja õuduse jutud“ — seeria maailmakirjanduse parimaid ja huvitavamaid fantastilisi jutte.

Sel seerial on eesti keele arenemisloos tähelepanuväärne koht, sest selles on esmakordselt esinend suur hulk uusi sõnu, millest praegu mitmed on leidnud yldist tarvitamist ja vastuvõttu (nagu „hetk, relv, laip, retk, veendumus, lemmik, nautima“ jne.) Yldse on see seeria keeleuuenduse tegelikus tarvitamises esirinnas sammund. See on teatavas mõttes kui mingi keeleuuenduse katsepõld.

„Hirmu ja õuduse jutte“ on senni ilmund 17 numbrit; esimeste numbrite (nr. 1–8) trykid on otsas, mis näitab nende meeldimist publikulle. Siiski võiks nende minek ja leving ja seega ka nende keeleline mõju olla veelgi suurem. Sest koguni kirjanduslike huvidega isikute seas leidub küllalt niisuguseid, kes „Hirmu ja õuduse jutte“ vähe või koguni sugugi ei ole lugend ja kes seepärast nende kohta teadmattuses on. Nii hiljuti (1926) ilmund „Eesti ja maailmakirjanduse konspektis“ (kokku säändnud

Trykivigade õiendus.

No 3 4 (a. 1925)

lk. 46	tabeli II liigi esmeses veerus 6)	trykitud : mooduvad	peab olema : moodustavad
„ 62	rida 3 ylalt	liigetetuina	liigetetuina
„ 65	„ 15 alt	haruldav	} maha kustutada
„ „	„ 16 „ haruldav	haruldane	
„ 66	„ 6 ylalt	heli	(see sõna maha kustutada)
„ 68	„ 16 „	vastuotsusena	vastuoksusena
„ 77	„ 8 „	„kaiduma“	„kaiduma“
	nr. 1/2 (a. 1926).		
„ 8	„ 7 ylalt	konn	konn
„ 16	„ 7 „	-id	-si
„ 22	„ 14 „	moonutuv	moonutav
„ 28	„ 16 „	yksikvokaal	on yksikvokaal
„ 28	„ 18 „	vanemais	varemais
„ 29	„ 17 alt	v. 114	v. 116.

2/1696

PE $\frac{A}{462}$ 26,5

A Veitmann) mainitakse ekslikult (lk. 124), et „Hirmu ja õuduse jutte“ on senni ilmud ainult 9 kogu, kuna neid juba a. 1924-ni oli ilmud 14 numbrit, a. 1925 nr. 15 ja 16. Võib-olla tuleb see mõnedel teatavast eelarvusest: vahest mõjub siin eksitavalt seeria päälkiri „Hirmu ja õuduse jutud“, tekitades mõnedes arvamise, et siin on tegemist kirjanduslikult väheväärtuslike ja labaste põnevate ning hirmu äratavate röövljuttudega. Ometi on asi otse vastupidi: „Hirmu ja õuduse jutud“ on üks kirjanduslikult kõrgeväärtuslikum ja peenem seeria, sest see sisaldab kõige peenemate ja lugupeetumate kirjanikkude jutte, nagu Poe, Maupassant'i, Puskini, Lermontovi, Gogoli, Turgenjevi, Juhani Aho, E T A Hoffmanni, Mérimée ja muude omi, ja nimelt nende fantaasiakujutusi salapärasuse maailmast. Järgmisis numbreis on kavatsus veel rohkem rõhku panna seeria kirjanduslikule küljele ja ses suhtes otse ylatavaid asju pakkuda. Tõlked on pyytud teha kõige hoolikusega täpsuse ja stiililise peenuse ning keelelise korrektsuse suhtes. Seeria keeleõppimislikku kasulikkust tõstab suuresti see, et tundmata sõnad on seletet kas ääre all või lõpplisas. Pääle selle on raamatu lõppu veel lisatud lyhemad või pikemad kirjanikkude elulood ja kõiksugu entsyklopeedilisi märkusi sisu kohta, andes seega seerialle hariva, kirjanduslike ja yldteadmisi suurendava väärtuse ja tehes seda pädagoogiliselt kasulikuks ja soovitetavaks lugemiseks õppivalle noorsoole, seda enam et juttude valikus on silmas peetud ka eetika nõudeid. Sel kujul on „Hirmu ja õuduse“ seeria ainulaadne ja esimene seesugune koguteos maailmas. Eesti lugejalle pakub see kolmekordist kasu: 1) huvitavat, otse äärmiselt põnevat lugemist; 2) keeleõppimise ja uute sõnade omandamise võimalust vaevata ja lõbusal kujul; 3) faktilisi teadmisi sisuliste märkuste kujul.

Seeria on juttude valikus juba 50-ne numbrini kindlaks määratud; juba 10 numbrini käsikirjad on trykiivalmis (nr. nr. 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 48; teoksil nr. 25 ja 28).

Myygil olevate numbrite hinnad: nr. 10 („Liivamees“) 25 mk.; nr. 11 („Vaimude maja“) — 25 mk.; nr. 12 („Haudkabel“) — 35 mk.; nr. 13 („Potiemand“) — 85 mk.; nr. 14 („Tulihobu“) — Poe „Valitud novellid“ II) — 65 mk.; nr. 15 (Pyha aare“) 50 mk.; nr. 16 (Hallutsinatsioonid“) — 25 mk.; nr. 17 („Horla“ — Maupassant'i jutud) — 85 mk.

Igas numberkogus on enamasti mitu juttu.